

Samenvatting

Wanneer een partij het niet eens is met het oordeel van de rechter in eerste aanleg, is het in veel gevallen mogelijk daar tegen in hoger beroep te gaan bij het gerechtshof. Hoger beroep is daarmee één van de rechtsmiddelen die ingezet kunnen worden om een vonnis of beschikking te bestrijden. Verschillende functies van het hoger beroep zijn rechtsbescherming, het realiseren en concretiseren van materieel recht, bewaking van de rechtseenheid en het waarborgen van de kwaliteit van de rechtspraak.

Omdat er veel vragen bestaan over de bestaande situatie met betrekking tot hoger beroep en om daar meer inzicht in te geven, is het onderhavige onderzoek gedaan.

Doelstelling en opzet van het onderzoek

Doelstelling

Het onderzoek heeft tot doel cijfermatig inzicht te geven in de stand van zaken in Nederland in het civielrechtelijke hoger beroep. Het onderzoek brengt in beeld in wat voor soort zaken hoger beroep wordt ingesteld, door wie, waarom dat gebeurt en hoe die zaken verlopen.

Opzet van het onderzoek

De onderzoeksvragen zijn beantwoord met behulp van analyse van geregistreerde gegevens van de Raad voor de rechtspraak en dossieronderzoek.

Secundaire analyse op de bestanden van de Raad voor de rechtspraak

Voor het onderzoek zijn twee bestanden van de Raad voor de rechtspraak (Rvdr) gebruikt. Ten eerste een bestand op zaaksniveau met gegevens van alle 30.379 in 2009 en 2010 bij de gerechtshoven ingestroomde civiele zaken waarover het hof oordeelde als hoger beroepsrechter, met daaraan gekoppeld uitstroomgegevens van de jaren 2009 tot en met 2011.

Het tweede bestand is een geaggregeerd bestand naar instroom bij kanton, rechtbank en hof waarin de doorlooptijden zijn opgenomen. Alle analyses behalve die voor het berekenen van doorlooptijden en appelpercentages zijn verricht op het zaaksbestand.

Het dossieronderzoek

Voor het dossieronderzoek is uit alle 14.014 in 2011 bij de gerechtshoven uitgestroomde zaken een aselechte steekproef getrokken van 420 zaken, waarvan de dossiers werden opgevraagd bij de gerechtshoven. De dossiers zijn bestudeerd van 306 zaken die zijn behandeld bij de gerechtshoven in Den Bosch, Arnhem, Amsterdam en Leeuwarden.

Bij het dossieronderzoek werd gebruik gemaakt van een vragenlijst die codeurs invulden op basis van verschillende documenten in de dossiers. Enkele gegevens over de zaak in eerste aanleg werden overgenomen uit het vonnis of de beschikking van de eerste aanleg.

De meest recente data waarvan voor het onderzoek gebruik is gemaakt dateren van 2014.

Resultaten

Aantallen civielrechtelijke beroepszaken en de daarbij betrokken partijen

Appelpercentages

Uit de gegevens van de Rvdr blijkt het volgende. Civielrechtelijk hoger beroep kwam in de jaren 2009 tot en met 2014 rond de 15.000 keer per jaar voor – bijna 40% familiezaken en ruim 60% handelszaken; het aantal zaken daalde over die periode licht.

Voor *familiezaken* bedroeg het totale appelpercentage over de periode 2009 tot en met 2013 4%. Over de periode 2008 tot en met 2011 varieerde dit percentage van 3% bij zaken die betrekking hebben op ondertoezichtstellingen of scheiding en 8% voor gezag- en omgangszaken, tot 16% bij zaken betreffende levensonderhoud (bijvoorbeeld over kinder- of partneralimentatie).

Het totale appelpercentage voor *handelszaken* sector kanton – exclusief verstekzaken – bedroeg over de periode 2009 tot en met 2013 8 tot 9%. Bij de handelszaken sector civiel nam het appelpercentage over de periode 2009 tot en met 2013 toe van 18% (driejaarlijks gemiddelde 2009-2011) naar 30% (driejaarlijks gemiddelde 2011-2013). Deze stijging werd verklaard door de competentiewijziging van de kantonrechter. Bij kort gedingen was het appelpercentage 17 tot 18%.

Betrokken partijen

De helft van alle in het dossieronderzoek bestudeerde appenzaken was ingesteld door de eiser/verzoeker uit eerste aanleg. Dit was in handelszaken vaker het geval dan in familiezaken: 61% tegen 35%. In familiezaken was het vaker de verweerder uit eerste aanleg die in beroep ging. De geïntimeerde partij was in de meerderheid van de handelszaken dus de gedaagde uit eerste aanleg en bij de meerderheid van de familiezaken de verzoeker uit eerste aanleg. Bij 87% van de wsnp-zaken (Wet schuldsanering natuurlijke personen) was er geen geïntimeerde partij of was deze niet geregistreerd in het dossier. Ook bij familiezaken was er niet altijd een geïntimeerde partij, onder andere bij ondercuratelestellingen.

Gronden voor het hoger beroep

Welke persoonlijke overwegingen een rol hebben gespeeld bij het instellen van hoger beroep is op basis van dossieronderzoek niet vast te stellen, maar de meeste in de dossiers vermelde grieven betroffen feiten (vooral de vaststelling van de feiten in eerste aanleg), vorderingen/verzoeken (vooral betreffende toe- of afwijzing daarvan in eerste aanleg), materieel recht (vooral de toepassing van een rechtsregel), of onderbouwing (vooral van bewijs). Formeel rechtelijke kwesties en ontvankelijkheid vormden veel minder vaak gronden voor hoger beroep.

Kenmerken van de zaken en de procedure in hoger beroep

Uit het dossieronderzoek blijkt het volgende. Binnen de *handelszaken* vormde de categorie 'bijzondere overeenkomsten' de grootste groep hoger beroepszaken (waarbij arbeidszaken het meest voorkomen), gevolgd door zaken betreffende het verbintenissenrecht (onder andere onrechtmatige daad) en het faillissementsrecht (voor het overgrote deel wsnp-zaken).

Binnen de *familiezaken* waren gezag- en omgangszaken, levensonderhoudszaken en ondertoezichtstellingszaken de grootste categorieën. Echtscheidingszaken en curatelezaken kwamen veel minder vaak voor.

Hoe vaak het ging om wijzigingsverzoeken (van bijvoorbeeld alimentatie of gezag over kinderen), is niet precies bekend, maar de wijzigingsverzoeken die we tegen-

kwamen, kwamen het meeste voor in zaken betreffende levensonderhoud en betreffende gezag en omgang.

Intrekking/royement kwam niet vaak voor en uitsluitend in handelszaken (zonder wsnp). Over nadere kenmerken van deze zaken en over doorhaling (administratieve verwijdering) is geen informatie bekend.

Alle in het dossieronderzoek betrokken zaken werden door een meervoudige kamer behandeld.

Overige kenmerken van de procedure in hoger beroep zaken:

- in 8% van de zaken werd een deskundigenbericht gegeven; wat vaker in familiezaken dan in handelszaken;
- in 4% van de zaken werd een getuigenverklaring gegeven, incidenteel werd ook een contra-enquête gehouden;
- in bijna 73% van de zaken was geen sprake van nadere akten. In 8% van de zaken was dat er één, in 9% waren er twee en in eveneens 9% drie of meer nadere akten;
- in 17% van de zaken is pleidooi gehouden;
- in 23% van de zaken waren er één of meer tussenuitspraken, relatief vaker bij handelszaken (zonder wsnp) dan bij familiezaken of wsnp-zaken.

Doorlooptijden

De gemiddelde doorlooptijd tussen instroom bij het gerechtshof en uitspraak daalde van 52 weken (bij de in 2010 uitgestroomde zaken) naar 42 weken (bij de in 2014 uitgestroomde zaken). De daling gold voor alle typen zaken behalve wsnp-zaken.

Handelszaken (exclusief wsnp) kenden over het algemeen een langere doorlooptijd dan familiezaken. Binnen de verschillende typen familiezaken varieerden de doorlooptijden fors: ots-zaken duurden gemiddeld veel korter dan andere typen familiezaken en scheidingszaken (wat) langer (gegevens Raad voor de rechtspraak).

Uit het dossieronderzoek blijkt dat de grieven in meer dan de helft van de zaken tegelijk met het beroepsschrift werden ingediend. Bij verzoekschriftprocedures was dat bijna altijd zo en bij dagvaardingsprocedures in slechts 20% van de gevallen. Bij dagvaardingsprocedures zat daar meestal meer tijd tussen.

De doorlooptijd is mede afhankelijk van wat er in een zaak allemaal gebeurt. Zaken waarin een deskundigenbericht of getuigenverklaring heeft plaatsgevonden, kenden een significant langere doorlooptijd, evenals zaken waarin er aanvullend bewijs is ingebracht en zaken waarin één of meerdere tussenvonnissen of tussenbeschikkingen zijn geweest (vergeleken met zaken waarin dit niet aan de orde was). Het lijkt voor de doorlooptijd echter niet zoveel uit te maken of er al of niet een zitting gehouden werd: bijna de helft van zowel de zaken die schriftelijk werden afgedaan als van de dagvaardingszaken waarbij één zitting werd gehouden, werden binnen een jaar afgedaan. De zaken waarin meerdere zittingen werden gehouden, duurden in bijna alle gevallen langer dan een jaar.

Uitkomst van het appel

Bekrachtiging en vernietiging

Uit de gegevens van de Raad voor de rechtspraak blijkt dat van de in 2009/2010 ingestroomde zaken het vonnis of de beschikking uit eerste aanleg in 42% van de zaken werd bekrachtigd en in 38% (deels) vernietigd. Wsnp-zaken werden relatief vaker bekrachtigd, familiezaken relatief minder vaak en handelszaken zonder wsnp lagen qua percentage bekrachtigingen op het gemiddelde. De percentages (deels)

vernietiging bedroegen respectievelijk 24% (wsnp), 49% (familie) en 29% (handel zonder wsnp).

Uit het dossieronderzoek kwamen vergelijkbare bevindingen naar voren. Handelszaken leidden naar verhouding wat vaker tot bekrachtiging dan familiezaken (respectievelijk 41% en 37%), familiezaken wat vaker tot vernietiging of deels vernietiging (44% bij familiezaken en 35% bij handelszaken). Het vonnis van wsnp-zaken werd in 83% van de zaken bekrachtigd. Voorts zagen we bij levensonderhoudzaken een hoog percentage vernietigingen en bij ondertoezichtstellingen een laag percentage.

Voor wat betreft handelszaken zagen we dat het hoger beroep door de partij die in eerste aanleg gedaagde/verweerder was, een wat grotere slagingskans had dan het hoger beroep door de eiser/verzoeker.

Wijzigingen

In de helft van de in het dossieronderzoek onderzochte zaken wijzigde in het oordeel in hoger beroep niets ten opzichte van het oordeel in eerste aanleg, in de andere helft van de zaken veranderde dit op één punt, of op twee of (vaker) drie of meer punten. Het vaakst veranderde het oordeel over de onderbouwing van de toe- of afwijzing, gevolgd door het oordeel over de feiten, het oordeel over de toe- of afwijzing en het bewijs. Relatief het minst vaak waren er veranderingen wat betreft het oordeel over de toepasselijkheid van het recht, de hoogte van de vordering of het verzoek, of de toepassing of uitleg van een rechtsregel.

Motivering door de rechter

In algemene zin gaf de rechter bij de motivering aan dat de grieven faalden, dat het vonnis van rechtbank werd bekrachtigd (soms met verbetering van de gronden), dat een beschikking werd vernietigd, dat er een minnelijke schikking was bereikt, of dat een appelland 'onvoldoende aannemelijk heeft kunnen maken dat ...' of 'niet heeft kunnen bewijzen dat ...'. De inhoudelijke reactie van de rechter op de grieven verschilde sterk, afhankelijk van de aard en inhoud van de grieven (dossieronderzoek).

Incidenteel appel, nevendicta en terugverwijzing

In 12% van de in het dossieronderzoek bestudeerde zaken ging ook de geïntimeerde in beroep. Het incidenteel appel slaagde in 24% van de zaken (deels), faalde in 16% van de zaken en in de overige gevallen werden de grieven van de appelland in het incidenteel appel niet behandeld.

Bij dagvaardingszaken was het standaard dat het gerechtshof naast de beslissing over de hoofdzaak (dictum), ook bijkomende beslissingen (nevendicta) uitspreekt over de proceskosten en het vermeerderen van de vordering met de wettelijke rente. Daarnaast kwam de uitvoerbaar bij voorraad verklaring vaak voor.

In 2009 en 2010 is in nog geen 1% van de zaken terugverwezen. Meestal ging het om vernietiging met terugverwijzing minder vaak om deels vernietiging met terugverwijzing of bekrachtiging.

Proceskosten

Uit het dossieronderzoek bleek dat in de meeste civiele handelszaken de partij die in het ongelijk werd gesteld in de proceskosten werd veroordeeld. In 38% van de handelszaken werd de appelland in de kosten veroordeeld en de geïntimeerde in 16%, terwijl in 9% van de zaken beide partijen de eigen kosten moeten betalen. In 37% van de zaken werd er geen proceskostenveroordeling uitgesproken (vooral wsnp-zaken).

In geval van bekrachtiging van het vonnis in eerste aanleg werd appelland naar verhouding vaker veroordeeld in de proceskosten, bij vernietiging vaker de geïntimeerde.

de. Bij deels vernietiging werd iets vaker de appellant dan de geïntimeerde veroordeeld in de proceskosten, maar in 40% van die gevallen was dat de geïntimeerde, of moesten beide partijen hun eigen kosten betalen. Bij de meeste wsnp-zaken was er geen proceskostenveroordeling en in bijna alle familiezaken moesten beide partijen de eigen proceskosten betalen.